

ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОГО СПРИЙНЯТТЯ МИСТЕЦТВА В МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ У ПРОЦЕСІ ВОКАЛЬНО-ХОРОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Стаття присвячена аналізу шляхів дослідження проблеми формування ціннісного сприйняття мистецтва в майбутніх учителів музики у процесі вокально-хорової підготовки. Розкрито особливості та специфіка вокально-хорової роботи. У статті звертається увага на розуміння категорії сприйняття в аспекті творчого мислення – аналітичного, яке спрямовує ситуативні переживання-сприйняття студентами колізій вокально-хорового процесу до узагальнених, аргументованих висновків. У роботі розглядаються особливості ціннісного сприйняття студентами змісту вокально-хорової підготовки в аспекті творчої активності студента, цілеспрямованості, продуктивного творчого мислення, самостійної позиції у вирішенні вокально-хорових завдань.

Ключові слова: вокально-хорова підготовка; майбутні вчителі музики; мистецька інформація; творче мислення; художній образ; ціннісне сприйняття.

Постановка проблеми та її актуальність. Сучасний стан розвитку мистецької освіти України і Китаю зумовлює пошук нових перспективних форм і методів, які б сприяли активізації сприйняття й перетворення мистецької інформації майбутніми вчителями музики, оскільки їх майбутня професійна діяльність пов'язана у першу чергу зі становленням музичної культури старшокласників. У даному процесі саме ціннісні ідеали й художні смаки виступають домінуючими орієнтирами сприйняття майбутніми вчителями музики цінностей музичної культури. У сучасній концепції гуманізації мистецької освіти підкреслюється необхідність формування ціннісного сприйняття музичного мистецтва майбутніми фахівцями з опорою на ідеали високого мистецтва, справжніх культурних цінностей в протигагу масовій культурній пропаганді, яка на даний час має переважне поширення серед школярів. У даному контексті актуалізується проблема формування ціннісного сприйняття музичного мистецтва в майбутніх учителів музики засобами вокально-хорового мистецтва для майбутньої професійної діяльності зі старшокласниками.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі формування ціннісного сприйняття музичного мистецтва в майбутніх учителів музики присвячена достатня кількість наукових робіт, зокрема у галузі філософії, психології, педагогіки, мистецької педагогіки, музикознавства тощо. Методологічні основи формування ціннісного сприйняття музичного мистецтва обґрунтовані у дослідженнях В. Андрущенко, І. Беха, І. Бойко, Дж. Брунера, М. Кагана, О. Лосева, Н. Надольного, Б. Новикова та інших.

Відомі зарубіжні психологи, зокрема Дж. Дьюї, Л. Венгер, А. Маслоу, Д. Стреттен та ін., сутність сприйняття, як процесу чуттєвого пізнання оточуючих явищ досліджуються у психологічних концепціях Б. Ананьєва, Б. Ломова, Л. Рубинштейна, Б. Теплова. Сутність сприйняття у процесі чуттєвого пізнання досліджуються у психологічних концепціях Б. Ананьєва, М. Арановського, Л. Венгера, Л. Дис, Г. Ержемського, Б. Ломова, В. Подуровського, Л. Рубинштейна; Д. Стреттена, Б. Теплова та інших, де проблема сприйняття щільно стикається з музичним мисленням, яке забезпечує різновиди музичної діяльності у трьох аспектах: сприйняття-відображення (узагальнення, оцінка та перетворення мистецької інформації, закодованої у музичних творах), спілкування-створення, виконання [4, 36, 39].

Сучасна мистецько-педагогічна наука має значні здобутки у дослідженні проблеми формування музичного сприйняття. А. Болгарський, Т. Завадська, А. Козир, В. Медушевський, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька та інші вчені у своїх працях розглядають музичне сприйняття як провідний аспект педагогічного професіоналізму; Г. Побережна, Т. Щериця досліджують сприйняття в контексті розкриття специфіки інтонаційної природи музики.

Питання формування в майбутніх учителів музики образно-інтонаційного сприйняття творів музичного мистецтва висвітлюється у дослідженнях Н. Гречаник, О. Козій, Ю. Мережко, І. Цюряк. Серед досліджень, у яких обґрунтована специфіка вокально-хорової підготовки майбутніх учителів музики в аспекті ціннісного осягнення творів хорового мистецтва, необхідно виокремити

наукові роботи О.Бенч, І. Коваленко, П. Ковалика, А. Лашенка, Л. Смирнової, О. Софроній, І. Топчієвої та ін. Незважаючи на різноманіття літературних джерел, в яких аналізуються проблема сприйняття та перетворення інформації, як показує практика, на сьогоднішній день потребує більш глибокого вивчення у контексті фахової підготовки майбутніх учителів музики до вокально-хорової роботи зі старшокласниками.

Актуальність окресленої теми та її недостатня розробленість зумовили постановку **мети статті**: дослідження особливостей формування ціннісного сприйняття мистецтва в майбутніх учителів музики у процесі вокально-хорової підготовки.

Викладення основного матеріалу дослідження.Посилена увага держави до підготовки майбутніх педагогів зумовлена підвищенням рівня вимог сучасного суспільства до професіонала, його здібності адаптуватися до вимог сьогодення, оскільки специфіка діяльності вчителя пов'язана з найважливішою функцією – підготовкою молодого покоління до активної діяльності у сфері матеріального та духовного життя. На думку В. Андрущенко сучасний вчитель має постати не тільки як «ретранслятор інформації, а організатор і координатор» педагогічних умов, які забезпечують цілеспрямоване становлення і творчий розвиток особистості [1].

У руслі означених вимог галузь мистецької освіти покликана забезпечити ефективну фахову підготовку майбутнього вчителя музики з урахуванням специфіки викладання вокально-хорових дисциплін, орієнтації на продуктивну співтворчість, створення оптимальних умов для саморозвитку і самовдосконалення студента на засадах принципу діалогічного спілкування, дотримання партнерсько-колегіальних взаємостосунків: викладач – студент.

Загальновідомо, що сприйняття мистецьких творів має мистецтвознавчо-діалогічну природу, навіть у ситуаціях «сам на сам» (М.Бахтін, В.Зінченко), позаяк діалогічне сприйняття-спілкування з мистецькими творами передбачає рефлексивне передбачення або домислення відповіді. Постановка запитань педагогом (наведення, інверсія, рекурсія, трансляція, конкретизація, емпатія, гіперболізація тощо) сприяє оптимізації мисленнєвих процесів в аспекті ціннісного сприйняття й обернення інформації[2]. Уточнення й обґрунтування студентами власних переживань творів музичного мистецтва, переформулювання, імпровізація, інтерпретація, обертання сприйнятої інформаційної фабули свідчать про наявність прихованого внутрішнього діалогу з художнім образом. Що сприяє фокусуванню уваги студентів на якісних характеристиках об'єкту сприйняття, дослідженню його через «категоріальні окуляри», інтерпретації у режимі діалогу (внутрішнього з собою, зовнішнього з педагогом). Стимулюючи, таким чином, перехід на більш вищий щабель сприйняття в аспекті творчого мислення – аналітичного, яке спрямовує дифузні (ситуативні) переживання-сприйняття до узагальнених, аргументованих висновків.

Екстраполюючи вищезазначене на предмет нашого дослідження необхідно зазначити, що специфіка вокально-хорової діяльності має творчу природу, котра виявляється у таких характеристиках як образність, емоційність, варіативність, діалогізм, опора на які дозволяє керівнику в процесі роботи з дитячим вокально-хоровим колективом сприймати потік мистецької інформації на лезі прийняття рішень, що створює умови для саморозвитку і самореалізації.

Аналіз наукових праць П.Ковалик, А.Козир, Л.Куненко, І.Коваленко та ін. дозволяє констатувати, що серед різноманітних напрямків мистецької галузі важливе місце за силою емоційного впливу належить вокально-хоровому мистецтву як специфічної форми музичної діяльності, що в концентрованому вигляді відображає цінності минулого і сучасного, допомагає особистості глибше пізнати себе та збагатити свій внутрішній світ [6].

Цілком природним є те, що вокально-хорова музика виступає як різноманітний і специфічний вектор впливу на суб'єктів мистецького процесу, провідну роль в якому відіграє постать керівника-диригента, як носія і провідника культурних надбань людства, цілеспрямованого у пошуку нових площин мислення для забезпечення продуктивності диригентсько-хорового процесу. Тому, особливої актуалізації у процесі вокально-хорової підготовки майбутнього вчителя музики набуває формування ціннісного сприйняття мистецьких творів у контексті творчої активності студента, цілеспрямованості, продуктивного творчого мислення, самостійної позиції у вирішенні вокально-хорових завдань.

Зважаючи на те, що сприйняття «сприймання (перцепція, від лат. perceptio)» – на відміну від відчуттів, що відображають лише окремі властивості та якості речей матеріального світу (за С. Гончаренко), надає цілісний їх образ. Сприйняття характеризується індивідуальними особливостями і є чуттєвою основою абстрактно-логічного мислення, що виявляється у точності, швидкості й повноті відображення об'єкта, співвідношенні у цьому процесі аналізу і синтезу, образних, раціональних та емоційних його компонентів [3, с. 439].

Відтак, активізація ціннісного сприйняття творів хорового мистецтва в майбутніх учителів музики у процесі вокально-хорової підготовки дозволить сформувати дослідницьку позицію студентів щодо пошуку якісних характеристик вокально-хорових творів і шляхів їх утілення у звучанні навчального вокально-хорового колективу у процесі комунікативної взаємодії, а саме: в аспекті ціннісного сприйняття учасників-співаків «знайти шлях до серця кожного співака» (за М. Даниліним) [8, с. 9, 26]; зосередження уваги студентів на відношенні-сприйнятті спільної хорової справи, до сприйняття своїх управлінських обов'язків (встановлення контактів, побудова взаєморозуміння та взаємодії, вплив на емоційний стан колективу, створення творчої атмосфери, доброзичливості, взаємоповаги та співробітництва); формування сприйняття вокально-хорового процесу як симбіозу інформування й продуктивної співтворчості.

У процесі сприйняття студентами інформативного лану наріжних і нагальних вокально-хорових завдань, максимально мобілізується і розвивається інтуїція, формуються комунікативні механізми, які допомагають налагодити внутрішній контакт з вокально-хоровим колективом і отримати достатньо високий творчий результат.

Відповідно, з метою підготовки майбутнього вчителя музики до побудови атмосфери продуктивної співтворчості з вокально-хоровим колективом, педагогу важливо визволити творчу енергію, зосередити увагу студента на ціннісному відношенні до хорового колективу, звідки виходить і розуміння ціннісних характеристик сприйняття-діалогу – розуміння викладачем непорушності індивідуального простору студента (встановлення колегіальних взаємовідносин, толерантне наповнення ціннісних складових знання студента щодо вокально-хорової діяльності); спілкування на засадах паритетного діалогу (об'єднання суб'єктивного художнього досвіду викладача і студента, взаємне «запозичення» оцінного ставлення до мистецького процесу). Такий характер діалогічного концептусприйняття студентами вокально-хорової роботи сприяє творчому розвитку студента (активності, кмітливості, винахідливості, самостійності) надає нові алгоритми дії у розв'язанні нових, нестандартних ситуацій, формує здібність до відкриття нового у відомому.

Спрямування педагогічного впливу на розвиток творчої самостійності студентів, в аспекті ціннісного сприйняття творів музичного мистецтва, на «пошук і відкриття способу, за якого б учителі менше навчали, а учні більше б училися» (за Я. Коменським) [2, 192] дозволяє розвинути аналітично-конструктивні вміння майбутнього вчителя музики, формує навички самостійної творчості, оперування власним інформаційним фондом для конструювання власних ціннісних моделей творів музичного мистецтва, швидкого орієнтування в інформаційному потоці мистецьких змістовних кодів, котрі передбачають: уміння класифікувати джерело сприйнятої мистецької інформації для подальшого аналізу, діагностики та вирішення; уміння виокремлювати суттєві зв'язки і відношення між елементами сприйнятої інформації (мистецької і педагогічної); уміння створювати атмосферу конструктивної співтворчості на основі діалогу у процесі роботи з навчальним хоровим колективом; отримувати досвід інформаційної діагностики, оперування сприйнятими інформаційними потоками для забезпечення творчої «життєдіяльності» хорового процесу та реалізації унікальних мистецьких можливостей кожного студента.

Методичне забезпечення процесу формування ціннісного сприйняття майбутніми вчителями музики творів музичного мистецтва полягає у відборі і виконанні предметно-пізнавальних завдань, що вимагає від студента аналітичної роботи з музичною інформацією, а саме: відтворення власного інформаційного фонду відповідно поставленого запитання; конструювання конкретно-образних понять; використання не тільки об'єктивної інформації, але й оцінки різноманітних аспектів педагогічної комунікації; відбору і упорядкування інформації; активізації діалогічних взаємовідносин з хоровим колективом на основі інтеграції процесів інформування та продуктивної співтворчості.

Непересічного значення у процесі ціннісного сприйняття майбутніми вчителями музики художніх образів творів вокально-хорового мистецтва набувають такі якісні характеристики як: посилення інтелектуальної активності, активізація механізмів мислення, продуктивний обмін особистісно-мистецькими цінностями у процесі спілкування, готовність студента до творчого застосування як відомих так і виявлених знань у процесі конструювання образу-сприйняття музичного твору у вокально-хоровій діяльності.

Завдання для студента у процесі ціннісного сприйняття творів вокально-хорового мистецтва полягає у критичній фіксації та систематизації навідних запитань викладача; конструюванні власних навідних запитань щодо розкриття загальної концепції творчого завдання; позиціонуванні об'єкту сприйняття з інших кутів зору, його переосмисленні; зверненні до попереднього досвіду і комплексу засвоєних фахових знань і навичок для вплетення в образ-сприйняття особистісно-

вагомих якісних характеристик; рефлексії і самоконтролю у процесі самостійного конструювання інтерпретації сприйнятого музичного твору; проектуванні отриманих знань на пошук діяльнісних механізмів щодо реалізації сприйнятого музичного твору у власній інтерпретації у виконання вокально-хорового колективу. Що дозволяє майбутньому вчителю музики під керівництвом педагога здобувати нове бачення мистецьких творів через нескладні логічні побудови, аналізуючи, систематизуючи відому інформацію, звертаючись до попереднього досвіду, асоціативно-образної сфери, самостійно знаходити шляхи удосконалення якісних характеристик сприйнятого, проаналізованого і інтерпретованого мистецького твору.

Висновки. Таким чином, формування ціннісного сприйняття мистецтва в майбутніх учителів музики у процесі вокально-хорової підготовки потребує зміни вектору дослідження у напрямку формування у студентів творчо-управлінського цілісного сприйняття вокально-хорового процесу. Актуалізація означеної проблеми відкриває простір для оптимізації фахової підготовки майбутніх учителів музики, дозволяє спроектувати операційний зміст елементів формування ціннісного сприйняття як способу пізнання специфіки вокально-хорової роботи з дитячими мистецькими колективами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко В. П. Роздуми про освіту: статті, нариси, інтерв'ю /Віктор Петрович Андрущенко. – К.: Знання України, 2008. – 819 с., [80] с. іл.
2. Библер В. С. Мышление как творчество. Введение в логику мысленного диалога /Владимир Соломонович Библер. – М.: Полиграфиздат, 1975.–399 с.
3. Гончаренко С.У. Український педагогічний енциклопедичний словник /Гончаренко Семен Устимович. Рівне: Волинські обереги, 2011. – 552 с.
4. Дыс Л. И. Музыкальное мышление: Сущность. Категории. Аспекты исследования. Сборник статей. — К.: Музична Україна, 1989. — 181 с., нот.
5. Ержемский Г. Л. Психология дирижирования: некоторые вопросы исполнительства и творческого взаимодействия дирижера с музыкальным коллективом /Георгий Львович Ержемский. – М.: Музыка, 1988. – 78, [2] с.
6. Козир А. В. Професійна майстерність учителів музики: теорія і практика формування в системі багаторівневої освіти: [монографія] / А.В.Козир. – К.: НПУ імені М.Драгоманова, 2008. – 378 с.
7. Подуровский В.М. Психологическая коррекция муз. пед. деяти-ти /Подуровский В.М. – Москва., «Владос», 2001. – 327 с.
8. Птица К.Б. Мастера хорового искусства в Московской консерватории /Клавдий Борисович Птица. - М.: Музыка, 1970. – 120 с.

Чжан Бо

К ПРОБЛЕМЕ ФОРМИРОВАНИЯ ЦЕННОСТНОГО ВОСПРИЯТИЯ ИСКУССТВА У БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ МУЗЫКИ В ПРОЦЕССЕ ВОКАЛЬНО-ХОРОВОЙ ПОДГОТОВКИ

Резюме. Стаття посвящена анализу направлений исследования проблемы формирования ценностного восприятия искусства у будущих учителей музыки в процессе вокально-хоровой подготовки. Раскрыты особенности и специфика вокально-хоровой работы. В статье обращается внимание на понимание категории восприятия в аспекте творческого мышления - аналитического, которое направляет ситуативные переживания-восприятия студентами коллизий вокально-хорового процесса к обобщенным, аргументированным выводам. В работе рассматриваются особенности ценностного восприятия студентами содержания вокально-хоровой подготовки в аспекте творческой активности, целеустремленности, продуктивного творческого мышления, самостоятельной позиции в решении вокально-хоровых задач.

Ключевые слова:будущие учителя музыки;вокально-хоровая подготовка;творческое мышление;художественная информация; художественный образ; ценностное восприятие.

Zhang Bo

TO THE PROBLEM OF FORMATION OF VALUABLE PERCEPTION OF ART AT FUTURE MUSIC TEACHERS IN THE PROCESS OF VOCAL AND CHORAL PREPARATION

Summary. *The article is sanctified to the analysis of ways of research of problem of forming of the valued perception of art for future music masters in the process of vocally-choral preparation. It is exposed features and specific of vocally-choral work. In the article attention applies on understanding of category of perception in the aspect of the creative thinking - analytical, that directs situation experiencing-perceptions the students of collisions of vocally-choral process to the argued conclusions generalized. The features of the valued perception are in-process examined by the students of maintenance of vocally-choral preparation in the aspect of creative activity of student, purposefulness, productive creative thinking, independent position in the decision of vocally-choral tasks.*

Keywords: *artistic information; artistic image; creative thinking; future music masters; vocally-choral preparation; valued perception.*